

5.4. Skarga na naruszenie *Konwencji Berneńskiej*

5.4.1. Wprowadzenie

Celem *Konwencji o ochronie gatunków dzikiej flory i fauny europejskiej oraz ich siedlisk*, sporządzonej w Bernie dnia 19 września 1979 r.²⁶ jest ochrona

---

²⁶ Dz. U. z 1996 r., Nr 58, poz. 263 z późn. zm.; tzw. *Konwencja Berneńska*

gatunków dzikiej fauny i flory oraz ich siedlisk naturalnych, zwłaszcza tych gatunków i siedlisk, których ochrona wymaga współdziałania kilku państw. *Konwencja* ma również na celu wspieranie współdziałania w tym zakresie. Szczególny nacisk położono na ochronę gatunków zagrożonych i ginących, włączając w to gatunki wędrowne.

Konwencja Berneńska zawiera nie tylko ogólne zobowiązania w zakresie ochrony siedlisk dzikiej flory i fauny, ale także postanowienia szczegółowe w zakresie ochrony ścisłej²⁷. W efekcie procedury dotyczące ochrony fauny, flory i ich siedlisk w procesie inwestycyjnym ustanawiane są na poziomie prawa krajowego²⁸. Natomiast w zakresie ochrony ścisłej zakazy ustanowione *Konwencją* są na tyle precyzyjne i jasne, że nadają się do bezpośredniego stosowania; dotyczy to zwłaszcza zakazów niszczenia okazów gatunków dzikiej flory z Załącznika I oraz zakazów względem okazów gatunków zwierząt z Załącznika II – zakazane jest tutaj m. in. umyślne uszkodzanie lub niszczenie miejsc rozrodu lub odpoczynku oraz umyślne niepokojenie dzikich zwierząt, zwłaszcza w okresie rozrodu, wychowu młodych lub snu zimowego, jeżeli takie postępowanie będzie miało znaczące skutki w odniesieniu do celów *Konwencji*.

Odstępstwa od tych zakazów (zarówno w odniesieniu do fauny, jak i flory) mogą być stosowane jedynie, jeżeli nie istnieje inne zadowalające rozwiązanie, a stosowanie wyjątku nie będzie miało ujemnego wpływu na przetrwanie danej populacji.

Wyjątki można stosować z następujących powodów:

- w celu ochrony flory i fauny;
- w celu zapobieżenia poważnym szkodom w uprawach, pogłowiu żywego inwentarza, lasach, gospodarstwach rybnych, wodach i innych formach własności;
- w celu ochrony zdrowia publicznego i bezpieczeństwa publicznego, bezpieczeństwa ruchu powietrznego oraz dla innych nadrzędnych interesów publicznych;
- ze względu na potrzeby prac badawczych i dydaktycznych, ponowne zasiedlanie, reintrodukcję i hodowlę;

²⁷ Ścisłe chronione gatunki flory zostały wymienione w Załączniku I *Konwencji*, ściśle chronione gatunki fauny – w Załączniku II, natomiast inne chronione gatunki fauny – w Załączniku III.

²⁸ Ustanawiając te procedury, prawodawca krajowy musi jednocześnie zapewnić wdrożenie postanowień *dyrektywy siedliskowej*, odnoszących się do ochrony fauny, flory i ich siedlisk.

- w celu zezwolenia, w ściśle kontrolowanych warunkach, wybiórczo i w ograniczonym stopniu, na pozyskiwanie, przetrzymywanie lub inne rozsądne wykorzystywanie niewielkiej liczby niektórych dzikich zwierząt i roślin.

Ponieważ *Dyrektywa Siedliskowa* stanowi jedno z narzędzi wdrażania postanowień *Konwencji Berneńskiej* na terenie Unii Europejskiej, mechanizmy egzekwowania postanowień tej *Konwencji* służyć mogą jednocześnie dla realizacji celów ochrony obszarów Natura 2000 – zwłaszcza że organy *Konwencji Berneńskiej* niejednokrotnie angażują się w procesy inwestycyjne istotne z punktu widzenia tej *Konwencji*. Za takie procesy można uznać te, w których:

- na skutek niepodjęcia przez państwo-stronę odpowiednich środków ustawodawczych i administracyjnych nie zapewniono ochrony siedlisk dzikiej flory i fauny (w szczególności gatunków z Załączników I i II) oraz ochrony zagrożonych siedlisk naturalnych,
- w procesie planowania inwestycji nie uwzględniono potrzeby ochrony siedlisk dzikiej flory i fauny (w szczególności gatunków z załącznika I i II) oraz ochrony zagrożonych siedlisk naturalnych,
- nie uwzględniono konieczności ochrony obszarów ważnych dla gatunków wędrownych, wymienionych w załącznikach II i III, które są odpowiednio usytuowane na szlakach wędrówek i spełniają rolę terenów zimowania, odpoczynku, żerowania, rozmnażania lub pierzenia.

Podobnie, jak w przypadku pozostałych międzynarodowych środków prawnych, podstawowym źródłem wiedzy o potencjalnych naruszeniach *Konwencji* są **indywidualne skargi wnoszone przez osoby fizyczne lub organizacje ekologiczne.**

5.4.2. Kto może złożyć skargę?

Skargę na naruszenie *Konwencji Berneńskiej* może złożyć:

- osoba fizyczna,
- osoba prawna (w tym organizacja pozarządowa),
- inne państwo będące stroną tej *Konwencji*.

Skarga może zostać złożona w przypadku, gdy:

- planowane przedsięwzięcie może szkodliwie oddziaływać na gatunki i siedliska chronione w ramach *Konwencji Berneńskiej* (dotyczy to również projektów w bardzo wczesnym stadium realizacji),
- państwo-strona nie podejmuje odpowiednich środków legislacyjnych lub administracyjnych w celu zapewnienia ochrony gatunkom i siedliskom chronionym *Konwencją*.

5.4.3. Jakie wymagania musi spełniać skarga?

Oprócz konieczności zachowania formy pisemnej brak jest szczególnych wymogów formalnych dopuszczalności skargi. Jednak, aby zapewnić jej szanse powodzenia, powinna zawierać:

- podanie imienia, nazwiska lub nazwy skarżącego, jego adresu do korespondencji, a także numeru telefonu, faksu lub adresu e-mail;
- wskazanie państwa-strony lub państw-stron, których skarga dotyczy;
- szczegółowe wskazanie powodów wniesienia skargi (w tym opis stanu faktycznego);
- wskazanie gatunków lub siedlisk, których dotyczy skarga;
- określenie potencjalnych negatywnych efektów naruszenia w odniesieniu do tych gatunków i siedlisk;
- wskazanie, czy gatunki lub siedliska objęte skargą są chronione również w oparciu o inne akty prawa międzynarodowego lub w ramach obszarów Natura 2000;
- wskazanie, czy w odniesieniu do przedmiotu skargi toczą się lub zostały zakończone procedury na szczeblu krajowym i międzynarodowym;
- wszystkie inne niezbędne informacje, jak np. mapy czy opinie ekspertów;
- datę i podpis.

Dla przyspieszenia postępowania zaleca się tutaj skorzystanie z formularza zamieszczonego na stronie internetowej http://www.coe.int/t/dg4/culture-heritage/nature/Bern/On-lineform_en.pdf oraz wypełnienie go w języku angielskim lub francuskim, jako językach urzędowych Stałego Komitetu.

Wypełniony formularz lub pismo zawierające skargę należy wysłać pocztą (równocześnie – ale nie zamiast – można przesłać ją e-mailem) na adres:

Carolina LASEN DIAZ

Biological Diversity Unit

Directorate of Culture and Cultural and Natural Heritage

Council of Europe

F-67075 Strasbourg Cedex, France

E-mail: carolina.lasen-diaz@coe.int

5.4.4. Co się dzieje z wniesioną skargą?

Wszystkie pisma zawierające skargę, a skierowane do Stałego Komitetu *Konwencji Berneńskiej*, jego Przewodniczącego oraz Sekretariatu *Konwencji Berneńskiej* są analizowane przez Sekretariat. Decyduje on, czy zażądać od skarżącego dalszych informacji oraz czy skarga jest wystarczająco poważna, aby konieczne było wszczęcie procedury na szczeblu międzynarodowym.

5.4.5. Co się dzieje, jeżeli skarga zostanie uznana za zasadną?

W sytuacji, gdy Sekretariat uzna za zasadne wszczęcie postępowania, przesyła skargę państwu-stronie, wzywa ją do przedstawienia wyjaśnień i, w razie konieczności, dalszych informacji. O podjętych działaniach Sekretariat informuje Biuro Stałego Komitetu. Państwo-strona musi przedstawić Sekretariatowi swoje wyjaśnienia **w terminie czterech miesięcy**, jednakże konsekwencje uchybienia temu terminowi nie zostały określone. W świetle tych wyjaśnień, Sekretariat w porozumieniu z Biurem podejmuje decyzję, czy istnieją podstawy do wprowadzenia skargi do porządku obrad następnego posiedzenia Stałego Komitetu.

O wprowadzeniu skargi do porządku posiedzenia państwo-strona oraz zainteresowani są informowani co najmniej **na dwa miesiące przed datą posiedzenia**. Co istotne, **organizacja ekologiczna może wziąć udział w takim posiedzeniu na prawach obserwatora**. Natomiast w okresie pomiędzy posiedzeniami Stałego Komitetu, w celu przyspieszenia rozwiązania trudnych i pilnych spraw Biuro – za zgodą zainteresowanych państw-stron – może zdecydować o przeprowadzeniu oceny na miejscu.

Po skierowaniu sprawy na posiedzenie Stałego Komitetu, Sekretariat albo (za zgodą Przewodniczącego lub państwa-strony) zainteresowany obserwator przedstawia skargę i może zaproponować:

- **przyjęcie stosownej rekomendacji,**
- **przeprowadzenie oceny na miejscu albo**
- **otwarcie akt sprawy.**

Jeżeli chodzi o rekomendacje, to są one jawne. Przekazuje się je państwom-stronom do realizacji, przy czym państwa **przynajmniej raz w roku powinny złożyć sprawozdanie** z wdrażania rekomendacji.

Z kolei ocena na miejscu dokonywana jest przez specjalną delegację, w skład której wchodzi członkowie Sekretariatu *Konwencji* oraz niezależni eksperci. Delegacja taka spotyka się ze wszystkimi zainteresowanymi stronami, a także przeprowadza własną oceną zagrożeń dla danego gatunku lub siedliska. Co istotne, **zainteresowane organizacje ekologiczne powinny za pośrednictwem krajowego Ministerstwa Środowiska złożyć oficjalny wniosek o spotkanie z delegacją *Konwencji*.**

Otwarcie akt sprawy oznacza natomiast, że Biuro obejmie sprawę stałym monitoringiem. Dla państwa-strony oznacza to konieczność przedkładania co najmniej raz do roku sprawozdania na temat stanu sprawy. W większości wypadków, państwa zostają zobowiązane do przedkładania takich sprawozdań dwa razy do roku – przed wiosennym i jesiennym posiedzeniem Biura. Niestety, rządy państw-stron nie zawsze wywiązują się z tego obowiązku, co opóźnia rozwiązywanie konkretnych spraw (np. sprawa jest omawiana dopiero na następnym posiedzeniu Stałego Komitetu). Dla utrzymania porządku obrad posiedzenia Stałego Komitetu niezwykle istotne są zatem sprawozdania (informujące o rozwoju zaskarżonej sytuacji i zawierające aktualizacje wcześniej podanych informacji) sporządzane przez organizacje pozarządowe (sprawozdania te mogą również wymusić na państwie-stronie złożenie własnego sprawozdania).

Zgodnie z *Konwencją Berneńską*, **decyzje Stałego Komitetu podejmowane są w drodze konsensusu.** Skutkiem tego otwarcie akt sprawy, czy przyjęcie rekomendacji, może zostać z łatwością zablokowane. Istnieje co prawda możliwość podjęcia stosownego rozstrzygnięcia w drodze głosowania **większością 2/3 głosów**, jednak sposób ten jest stosowany jedynie w wyjątkowych sytuacjach.

Co do **zamknięcia akt sprawy**, to po zbadaniu przez eksperta sprawozdania złożonego przez państwo-stronę lub po przeprowadzeniu oceny na miejscu Stały Komitet rozstrzyga, czy problem związany z naruszeniem *Konwencji Berneńskiej* został rozwiązany.

O zamknięciu akt sprawy decyduje się, podobnie jak o ich otwarciu, w drodze konsensusu, a w szczególnych wypadkach w drodze głosowania.

Rozwiązanie sprawy za pomocą instrumentów przewidzianych *Konwencją Berneńską* trwa co najmniej rok. W tym czasie nie wolno zapominać o aktywnym uczestniczeniu w postępowaniu, m. in. poprzez przesyłanie sprawozdań co do aktualnego stanu sprawy, udział w posiedzeniach Stałego Komitetu, czy lobbing wśród państw-stron w celu przyjęcia projektu rekomendacji.

Przykład: skarga do Sekretariatu *Konwencji Berneńskiej* w sprawie drogi ekspresowej „Via Baltica”.

W 2003 r., po otrzymaniu skarg od Ogólnopolskiego Towarzystwa Ochrony Ptaków, WWF i Polskiej Zielonej Sieci, zostaje do Polski oddelegowany ekspert Stałego Komitetu *Konwencji Berneńskiej* prof. Eckhart Kuijken, w celu zbadania sprawy na miejscu. Jego raport z wizyty na zagrożonych obszarach chronionych i ze spotkań z przedstawicielami polskiego rządu oraz ekologicznych organizacji pozarządowych potwierdził, że planowana droga ekspresowa może szkodliwie oddziaływać na gatunki i siedliska chronione w ramach *Konwencji Berneńskiej* oraz zawierał projekt rekomendacji dla polskiego rządu²⁹.

W grudniu 2003 r. Stały Komitet *Konwencji Berneńskiej* wydaje oficjalne rekomendacje dla polskiego rządu, aby przeprowadzić strategiczną ocenę oddziaływania na środowisko drogi „Via Baltica”³⁰. Ma ona zawierać analizę alternatywnych tras w celu uniknięcia zagrożenia dla Puszczy Knyszyńskiej, Bagien Biebrzańskich, Puszczy Augustowskiej, jak również oddziaływania na Narwiański Park Narodowy i Wigierski Park Narodowy. Na podstawie wyników oceny strategicznej ma być podjęta oficjalna decyzja o przebiegu „Via Baltica” przez Polskę północno-wschodnią. Główne zastrzeżenia, stojące u podstawy tych rekomendacji, dotyczyły nieprzestrzegania przez Polskę art. 4 *Konwencji*, który mówi o tym, że państwa-strony *Konwencji* „w swo-

²⁹ <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?Index=no&command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=1331038&SecMode=1&DocId=1441298&Usage=2>

³⁰ <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1488505&Site=DG4-Nature&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864>

jej polityce planowania i rozwoju powinny mieć na względzie wymagania zachowania terenów chronionych (...), by uniknąć lub zminimalizować tak jak to tylko możliwe jakąkolwiek degradację takich terenów”.

Autorzy skargi – polskie organizacje ekologiczne wraz z Królewskim Towarzystwem Ochrony Ptaków z Wielkiej Brytanii (RSPB) – składały regularnie dwa razy do roku raporty aktualizujące informacje na temat realizacji przez polskie władze rekomendacji Komitetu. Podobnie, polski rząd składał co roku sprawozdanie w tym zakresie. Reprezentanci zarówno organizacji pozarządowych jak i polskich władz mieli okazję prezentowania swego stanowiska podczas posiedzeń Stałego Komitetu *Konwencji* w Strasburgu.

W wyniku rekomendacji Stałego Komitetu *Konwencji Berneńskiej* została przeprowadzona Strategiczna Ocena Oddziaływania na Środowisko drogi „Via Baltica”, z której wynikało, że najmniej szkodliwą dla środowiska przyrodniczego trasą dla tej międzynarodowej drogi będzie alternatywny przebieg przez Łomżę (sugerowany przez organizacje pozarządowe) zamiast przez Białystok i cenne obszary chronione północno-wschodniej Polski.

Ostatecznie, oficjalna decyzja o zmianie przebiegu „Via Baltica” z zakwestionowanego przez obrońców przyrody na trasę rekomendowaną w wyniku strategicznej oceny została podjęta przez Radę Ministrów jesienią 2009 r.